

איש חי
רוב פעלים
רוחף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה הודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

בס"ד, ה' סיון תשפ"א

מסכת יומא ל"ה-מ"א ♦ מעשרות ג', ד' - ג', ט'

גליון מס' 1147

השבוע בגליון

- ♦ לפני "ה" או לפני "השם"?
- ♦ מדוע "השם" ולא "א-ד-ג-נ-י"?
- ♦ ציטוט תפילת המלאכים
- ♦ הצוואה שהג"ר מאיר שפיירא ז"ל ניסה לפענח
- ♦ חובת הבנים לציית לצוואת אביהם

- ♦ הקשר בין מתנות לאבינוים לשערי יום הכיפורים
- ♦ הגאון שליט"א, זכר צדיק לברכה

- ♦ תואר ז"ל על אדם חי
- ♦ פיסת מידע באמצעות שטר חוב
- ♦ טמטום הלב ממאכלות אסורות
- ♦ טבילה במקווה כדי להטھر מן המאכלות האסורות
- ♦ טהרת הנפש על ידי ציות לדברי חכמים

בשורה לקוראי הגליון!

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

משלוח

הם עמדו מול החבילה ולא ידעו את נפשם.
הסיפור מתחיל שנים רבות לפני כן.
שניהם היו בניו.

הוא היה אדם עתיר נכסים ששלח את ידו בכל ענפי המסחר. הצלחתו העיקרית נבעה מן העובדה, שכל חומר גלם שנדרש לרכוש עבור אחד ממפעליו, לא היה רוכשו, אלא מיד היה מקים מפעל לייצור אותו חומר גלם, וכך חסך רבות בעלויות הייצור.

הנעליים שיצאו ממפעל הנעליים שלו, היו כולן פרי בתי החרושת השונים שלו. בחבל ארץ ענק שנרכש על ידו, רעו פרות כרסנתיות. חלבן המשובח עובד במחלבה שהקים. בבוא יומן הן נשחטו בבית המטבחים שהקים, בשרן עובד במפעל הבשר שלו, ושוקק ברשת המרכולים שלא פסקה להתפתח. מהעורות, איך לא, ייצרו את הנעליים המשובחות ביותר, ואף השרוכים יוצרו ב...

כזה היה האיש. יוצר ללא הפוגה.

ביום מן הימים הוא החליט לשגר למרחקים את שני בניו אהוביו. "טעם כמוס הוא עמדי, ולא אגלהו לכם", השיב לפניויהם ולהפצרותיהם. שניהם חפצו עד מאד להשאר במחיצתו כל העת, כדי לזכות באהבתו ובקירבתו, עובדה שאין להמעיס בה ערך, כשאביך נמנה על שועי תבל, אך זה מכבר ידעו, כי מהחלטתו אין להניאו, וכי אם יגרמו לו להרהר בה נוספות, היא עלולה אך להחמיר.

נטלו, איפוא, השניים את מיטלטליהם הרבים, ובלוויית פמליית המשרתים הגדולה שהעתייר עליהם אביהם, יצאו את העיר והרחיקו נדוד לארץ אחרת.

לא שכחם אביהם. כמעט מידי יום ביומו היו מגיעים משלוחים מרחוק, ממעונו של האב. מזון, כסף, בגדים, וכל דבר מה שרק יכולים היו לחשוב כי הם זקוקים לו, היו מקבלים בשפע ובתדירות, ויחיו שניהם בשלוה ובשלום.

ויחי היום, והשליח התדפק על דלתם ובאמתחתו חבילה אחת בלבד. מיד בלכתו מיהרו השניים לפתוח

דף לה/ב/אנא השם... אנא השם כפר נא
לפני "ה" או לפני "השם"?

בתפילת יום הכיפורים תקנו חכמי ישראל לומר את "סדר העבודה" של הכהן הגדול ביום הכיפורים, בהיות מקדשנו על מכוננו.

מדוע "השם" ולא "א-ד-ג-נ-י"? בסדר העבודה אנו אומרים את הוידי שהיה הכהן הגדול מתוודה בעת סמך את ידיו על ראש הפר ועל ראש השעיר: "אנא השם, חטאתי... אנא בשם..." דומה, כי זה המקום היחיד בכל התפילות, בו אנו מזכירים את שמו של הקב"ה בביטוי "השם" ואיננו אומרים "א-ד-ג-נ-י". הוראה זו מקורה בדברי רבי סעדיה גאון (הובא בטור או"ח סי' תרכ"א), ויש לברר מה טעמה.

איננו יכולים לומר את השם המפורש: הבית יוסף (שם) מסביר, כי הכהן הגדול בוידויו היה אומר את השם המפורש בעת שהזכיר את שם ה'. אנו הרי איננו רשאים לומר את השם המפורש, ואין טעם שנזכיר שם "אדנות", שהרי לא אמרו הכהן הגדול. לפיכך אנו אומרים "השם" במקומות שהזכיר בהם הכהן הגדול את השם המפורש.

סדר העבודה אינו תפילה אלא ציטוט תפילה: ואילו הב"ח (שם) כותב, כי טעמו של רבי סעדיה גאון הוא, כי אין כל היתר לומר את שם ה' אלא כאשר מתפללים אליו, אך לא כאשר מצטטים כי פלוני התפלל כך וכך לקב"ה. לפיכך, באמרנו את סדר העבודה, הרי אנו מספרים כי הכהן הגדול התפלל כך וכך, ואין כל היתר לומר שם "אדנות".

נשים נא לב, כי בתפילה זו אנו מזכירים את הפסוק "לפני ה' תטהרו" ובאמירתו אנו נוקבים בשם אדנות, ואיננו אומרים "השם". זאת, לאור דעתו של הרי"ף גיאת, שבאמירת פסוק, אין מניעה לומר את הפסוק כדרך שרגילים לקרותו עם שם אדנות, שהרי פסוק בתורה הוא (טור שם, ועיין גם כד הקמח לרבינו בחיי כיפורים ב, עמוד רכ"ה).

ציטוט תפילת המלאכים: ה"ט"ז מוסיף, כי לאור דעתו של רי"ף גיאת, מובן מדוע בתפילת שחרית אנו אומרים בברכת "יוצר אור" את הקדושה שנושאים המלאכים לפני הקב"ה ונוקבים בשם אדנות, "קדוש, קדוש, קדוש ה'... ברוך כבוד ה' ממקומו...". לכאורה, הן איננו מתפללים כעת לקב"ה, אלא מזכירים מה אומרים המלאכים וכיצד רשאים אנו להזכיר את שם ה'? ברם, מאחר שהם פסוקים אין כל מניעה לאמרם עם שם ה' [אולם דעת ה"ט"ז עצמו, כי אפשר להזכיר את שם שמים, גם בתפילת הכהן הגדול. בכך נעסוק בהרחבה בגליון הבא, אי"ה].

רמזים גדולים באמירת "השם": יש לציין כי גם באמירת "השם" יש רמזים גדולים. בעל חוות יאיר (מקור חיים לשו"ע שם, עיין שם עוד) כותב, כי "השם" בגימטריה "א-ל-ש-ד-י", ויש לכוון זאת בעת אמירת "השם".

"השם" ולא "אדושם": אגב הדברים מעירים הפוסקים (ט"ז ומקו"ח שם), כי מכאן יש ללמוד, שהמבקש להזכיר את הקב"ה תוך המנעות מאמירת שמו, יאמר "השם" ולא "אדושם", כפי שהיה שגור בעבר בפי ההמון.

צעילוי נשמת

הר"ר יהודה אריה פודהורצר ז"ל
ב"ר ישראל אברהם הי"ד נלב"ע חג השבועות תשס"ד

תנצב"ה

הנוצח ע"י ידידינו בני המשפחה שיחי

צעילוי נשמת

מרת רבקה גרטלר ע"ה
ב"ר ישראל ז"ל נלב"ע י' בסיון תשס"ח

תנצב"ה

הנוצחה ע"י המשפחה שיחי

כנייה באמירת סדר העבודה: לסיום נזכיר מדברי גדולי הדורות על חשיבות "סדר העבודה":
 "ראוי לכל בר דעת ללמוד את סדר העבודה... והיודע ומכוון ביה, בוודאי כי נרצה לו לכפר עליו"
 (מזהב ומפז, עמוד ס"ג בשם חמ"ד צ"ב/ב בשם הרמ"ק). בספרים הקדושים גם מובא, כי יש לבכות בעת
 אמירת סדר העבודה ולאמרו בהתעוררות נפשית גדולה, תוך זכירה כי נעדרנו את כל אלה מעת
 חרב עלינו בית מקדשנו (ראה מזהב ומפז שם עמ' ס"ז-ס"ח ליקוטים רבים מספרי האחרונים בזה).

דף לז/א על שני השערים גורלות

הצוואה שהגר"מ מאיר שפירא זצ"ל ניסה לפענח

מילה אחת שנעדרה מצוואה שהותיר אחריו יהודי, חוללה סערה באחת מקהילות ישראל.

"מעילים לספרי תורות": יהודי תמים וישר שחש כי קרב קצו, כתב צוואה לבניו בזה הנוסח:
 "בכל יום היארציית שלי, יתנו מעזבוני מעילים לספרי תורות שבבית הכנסת".

שני מעילים או מעיל אחד: חיש מהר נודע לגבאים על הצוואה, ולא חלף זמן רב עד שהתפתח
 דיון בין בני הנפטר לבין גבאי בית הכנסת. הבנים טענו כי אביהם הורה לתת בכל שנה "מעילים
 לספרי תורות", היינו: מעיל לכל ספר תורה. לעומתם טענו הגבאים, כי האב הורה לתת "מעילים
 לספרי תורות", היינו: שני מעילים לכל ספר תורה...

האב כבר לא היה בין החיים, והגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, מייסד וראש ישיבת "חכמי לובלין"
 ומחולל "הדף היומי", הביע את דעתו בדיון (שו"ת אור מאיר ס"ג), ובתשובתו ניכרת גאונו ושליטתו
 במרחבי הש"ס, כאשר הביא ראיות וסימוכין לכאן ולכאן, בין היתר מסוגייתנו. תשובתו זו יפה במיוחד,
 משום שהוא מטביל את עטו על פני סוגיות שונות, טועם מכל אחת מהן ומדלג אל הסוגיה הבאה.

חובת הכנים לציית לצוואת אביהם: נציין, כי במאמר זה איננו דנים בהגדרת מהות חובת הבנים
 לציית לצוואת אביהם - בדיון זה קיימת מחלוקת אחרונים (עייני שולחן ערוך חו"מ סי' רנ"ב בש"ך ס"ק
 ז' ובפתי תשובה שם ס"ק ג' בשם שו"ת רע"ק א. ראה בהרחבה ב"מאורות הדף היומי" גיטין טו/א מאמר "צוואת
 האדמו"ר מסדיגורא זצ"ל") - אלא נדון בבירור דבריו של האב, מה היתה כוונתו.

הלך אחר לשון בני אדם: בטרם ניגשים לבירור נידון שכזה יש להקדים יסוד חשוב - קיים כלל
 בנדרים: "הלך אחר לשון בני אדם". כלומר, אם מתעורר ספק כיצד לפרש משפט מסויים שנאמר
 על ידי אדם, מכריעים על פי הלשון הרווחת בין בני אדם. ברם, במקרים בהם אי אפשר להכריע
 באופן זה, הולכים אחר לשון התורה. כלומר, אם מצאנו בתורה לשון מסוג זה, נפרש את דבריו כפי
 שפירשו חכמים את דברי התורה.

ומכאן לדבריו של הגר"מ שפירא זצ"ל.

לכאורה, קיימת הוכחה ניצחת מסוגייתנו. בגמרתנו נאמר על הפסוק (ויקרא טז/ח) "ונתן אהרן על
 שני השערים גורלות" - "יכול יתן שניים על זה ושניים על זה? תלמוד לומר, גורל אחד לה' וגורל
 אחד לעזאזל". כלומר, אלמלא היתה התורה מוסיפה ומדגישה "גורל אחד", היה עלינו לפרש את
 הפסוק "על שני השערים גורלות", כי על כל שעיר יש לערוך שני גורלות.

אמור מעתה, כשם ש"שני השערים גורלות" הם שניים לכל שעיר, כך "מעילים לספרי תורות",
 הם שני מעילים לכל ספר תורה. הלא כן?

הקשר בין מתנות לאביונים לשעירי יום הכיפורים: ובכן, מתברר כי כבר גדולי הפוסקים התייחסו
 לדרשה זו בגמרתנו, לגבי... מתנות לאביונים ביום הכיפורים. מה למתנות לאביונים ולשני השעירים
 של יום הכיפורים? הסכיתו ושמעו.

במגילת אסתר נאמר (אסתר ט/כב), כי יש לתת "משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים".
 לאחר לימוד גמרתנו עולה, לכאורה, כי יש לתת שתי מתנות לכל עני, כשם שללא גילוי מפורש
 היינו עורכים שני גורלות לכל אחד משני השעירים. מדוע, איפוא, נפסק להלכה (או"ח סי' תרצ"ד), כי
 יש לתת שתי מתנות, אחת לכל עני?

את ההשוואה בין שני השעירים לבין מתנות לאביונים הציב הפרי חדש, והוא גם המסביר כי
 קיים הבדל דק אך ברור בין לשונות הפוסקים. המילה "מתנות", היא בלשון רבים, ומיעוט רבים -
 שניים. כך גם המילה "גורלות".

מעתה, לגבי מתנות לאביונים נאמר בפסוק "ומתנות" - שניים, "לאביונים". כלומר, יש לחלק שתי מתנות
 בין שני אביונים. אולם, בפסוק העוסק בשעירים הוקדמו השעירים לגורלות, "ונתן על שני השעירים -
 גורלות". לו היה כתוב "ונתן גורלות על שני השעירים", מעצמנו היינו יודעים כי "גורלות" הם שניים, ואם
 יש לתתם על שני השעירים, הרי גורל אחד לכל שעיר. ברם, אחר שנכתב "ונתן על שני השעירים גורלות",
 הפירוש הוא, כי על כל אחד משני השעירים יוטלו שני הגורלות, ולפיכך נזקקה התורה להדגיש "גורל אחד".

שב רבי מאיר שפירא אל צוואת מעילי ספרי תורות, התבונן בה ומצא כי לשונה הוא: "מעילים"
 - לשון רבים, "לספרי תורות" הרבים. אך לא שני מעילים לכל אחד מספרי תורה, שהרי לא אמר
 "לספרי תורות מעילים".

את החבילה הבלתי שגרתית ולעניהם נגלו זוג
 מכנסיים. זוג אחד בלבד. תוך זמן קצר גילו השניים,
 כי באחד הכיסים מסתתר ארנק גדוש יהלומים.
 חיש מהרה פרץ יכוח נוקב ביניהם, למי מיועדים
 המכנסיים. זה אמר בכה, וזה אמר בכה, עוד
 שניהם לוטשים עין אל היהלומים המצופים אליהם.
לא רק ביהלומים גופם חשקה נפשם. היה זה האיתות
 הראשון הברור שנשלח מאת אביהם, את מי מהם
 הוא מייעד לתפקיד בכיר בממלכת העסקים שלו,
 והדי הויכוח שניטש ביניהם, עלו ויצאו מביתם, ותהום
 כל העיר. האחד טען כי הוא סוחר יהלומים, ואחיו
 אינו מבין בהם מאומה. השני טען, כי ביהלומים אמנם
 אינו מבין, אך במכנסיים... הן יצא לו שם של מומחה
 לגזירה ולתפירה. שב הראשון וטען...

חבניים היו שני האחים על תושבי המקום,
 ולקראת ערב היו כל המעורבים בנידון תוהים אל
 מול המכנסיים שנתלו לראווה בחצר הבית, לאמר,
 מי האיש אשר יצליח להכריע בין שני האחים,
 שניהם אהובים ונחמדים, אך של מי המכנסיים?
נשעת לילה מאוחרת, כבר התארגנו במקום
 אנשים טובים לחלוקת שתייה ומזון לסקרנים
 הרבים, והיו שאף ארגנו התרמה מיוחדת לשם כך.
 השעות נקפו, ופתרון - אין. לאחר חצות לשם כך
 נפרשו מזרנים ושמיכות סביבות הבית. אנשים
 סירבו לעזוב את המקום. עדי יוכרע הדיון המרתק.
 המכנסיים כבר נעטפו ביד אוהבת בניילון, כדי
 שלא יפגמו מן הקור ומן הטל, ומרחוק, נדמה
 המקום כאתר תיירות פסטורלי, על שלל הנרות
 שהדליקו אנשים כדי להאיר את סביבותיהם. איש
 לא ידע כיצד יסתיים האירוע.

עם אור ראשון פקח את עיניו שכן קשיש, הביט
 בתדהמה מחלון ביתו במחזה, וניגש לברר על מה
 המומה. מתנדבים רבים עמלו לסבר את אזניו
 בשפת אמו, כי הגיעו מכנסיים מן האב העשיר,
 בתוכם אוצר יהלומים, והמכנסיים אף מסמלים
 את מעמד הבכורה של מי מהבנים שיזכה בהן.
 - **איני** מבין אתכם, לחש הקשיש, וביקש לזמן
 אליו את שני הבנים. הללו הגיעו אליו יגיעים
 ומותשים "אחים יקרים. אנא מדדו את המכנסיים,
 ותראו למי הם מתאימים..."

תשואות הקהל למראה האח הכחוש והצנום מבין
 השניים, לא הותירו מקום לפקפוקים. המכנסיים
 הלמו אותו. אחיו, עב הכרס ורחב הגרם, לא
 ניסה אפילו למדוד אותן. הבחירה היתה ברורה.
 המכנסיים שלו. היהלומים שלו. לו הבכורה.
כל טענה וסברה שהועלתה בשעות הארוכות שחלפו
 מאז הגיעו המכנסיים מן האב, נגוזת ונעלמה,
 ושניהם קיבלו את ההכרעה, כאיש אחד בלבד אחד.

★ ★ ★

במסכת שבת (א/פ) נאמר: אמר רבי יהושע בן לוי:
 בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת
 לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! מה לילד
 אשה בינינו?

אמר להן: לקבל תורה בא.
 אמרו לפניו: חמדה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות
 ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה
 מבקש ליתנה לבשר ודם?... תנה הודך על השמים!
 אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: החזיר להן
 תשובה! אמר... תורה שאתה נותן לי מה
 כתיב בה, "אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ
 מצרים". אמר להן (למלאכים): למצרים ירדתם?
 הפרעה השתעבדתם? תורה למה תהא לכם? שוב
 מה כתיב בה - "לא יהיה לך אלהים אחרים". בין
 העמים אתם שרויין שעובדין עבודה זרה? שוב מה
 כתיב בה - "זכור את יום השבת לקדשו". כלום אתם
 עושים מלאכה שאתם צריכין שבות? שוב מה כתיב
 בה - "לא תשא". משא ומתן יש ביניכם? שוב מה
 כתיב בה - "כבוד את אביך ואת אמך". אב ואם יש
 לכם? שוב מה כתיב בה - "לא תרצה לא תנאף לא
 תגנוב, קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם?
 מיד הודו לו להקדוש ברוך הוא...

★ ★ ★

אל יטען איש מישראל: "התורה ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים, איני מסוגל!".
אמת, ארוכה היא ורחבה, אין לשער את עמקה. אבל... היא נכתבה לפני אדם!

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף לה/ב הלל מחייב את העניים רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים

המהר"ם שיק מחייב

במעמד פתיחת הזמן בישיבתו, עמד המהר"ם שיק זצ"ל, גדול דורו, ונשא את הדברים הבאים בפני תלמידיו.

בגמרא נאמר, כי הלל מחייב את העניים ורבי אליעזר בן חרסום מחייב את העשירים. ... ואני מחייב את חלושי התפיסה! בתחילת לימודי לא הבנתי דבר, עיתים חזרתי על לימודי ארבעים פעמים. התפללתי להקב"ה ואמרתי: הלא לא פטרת את חלושי התפיסה מלימוד תורתך, חנני, איפה, והאר עיני בה! היום, סיים בענווה, אומרים שכבר יודע אני ללמוד...

דף לה/ב ואין מלכות נוגעת בחברתה אפי' כמלא נימא [רש"י: משגיג זמן המלכות ליפול... לא יאחר זמן כמלא נימא]

בדיק בזמן הקצוב

מעשה בחתן שעמד תחת חופתו והתכונן לקדש את כלתו. לפתע נפלה הטבעת ארצה, והדבר גרם עיכוב הקידושין. חשש החתן שמה סימן רע יש בכך. אמר לו הגר"ז מבריסק: אין הדבר כלום. פשוטם של דברים שהזמן שנקצב משמים עדיין לא הגיע ואילו אתה מיהרת מעט, ולפיכך היה עליך להתעכב... הכל היה בזמן שנקצב ואי אפשר להקדים או לאחר כמלא נימא...

דף לט/א שני גורלות

שמאל דוחה ימין מקרבת

אמרו חז"ל, סימן לטובה היה כאשר עלה הגורל לה' ביד ימין שכן אמרו: "לעולם תהא - שמאל דוחה וימין מקרבת". השעיר שעלה בשמאל ילך לעזאזל - לדחות העוונות של ישראל. והשעיר שעלה בימין - נועד לקרב את לבבות ונשמות ישראל ולהחזירם אל שורשם. (בשם האבני נזר).

רבי מאיר שפירא ממשיך ועובר בין סוגיות שונות בתלמוד, ומוצא בהן צדדים לכאן ולכאן, ולבסוף הכריע, כי גם אם אי אפשר להוכיח ולהכריע את הדין, הרי ספק יוותר בידינו, ומפני הספק אין מוציאים ממון מן הבנים, שהרי הם מוחזקים בו.

דף לח/א על הראשונים נאמר זכר צדיק לברכה

הגאון שליט"א, זכר צדיק לברכה

כיום מקובל כי עם הזכרת שמו של אדם חי מוסיפים איחול לחיים ארוכים, כגון, שיחיה, לאוי"ט, שליט"א, נ"י וכדומה. עם הזכרת שמו של אדם שאינו בין החיים, מוסיפים תואר לכבודו, כגון, עליו השלום, זכרונו לברכה וכדומה [ראה קידושין לא/ב במזכיר את אביו לאחר פטירתו].

תואר ז"ל על אדם חי: לפני יותר ממאה שנים, הגאון רבי ברוך עפשטיין זצ"ל, בעל תורה תמימה, פתח ספר שיצא לאור בארצות הברית בשם מלכי בקודש, וגילה לתדהמתו, כי בכרך השני של הספר בעמוד 60, כותב המחבר תשובה לקושייה שהעלה "בעל תורה תמימה ז"ל"...

המקשה החי השתאה למראה הצמדת התואר ז"ל לשמו, והוא מיהר להריץ מכתב אל המחבר, בו הודיעו כי בשגגה הקדים את המאוחר. בעקבות הטעות המביכה והמכתב, התודעו שני מחברי הספרים והתפתח ביניהם דיון מרתק, אם אפשר לכנות אדם חי בתואר ז"ל או זצ"ל.

מעניין לגלות כי לדיון זה יש גם השלכות כבדות משקל. על שולחנו של בעל חוות יאיר הועלתה שאלה לגבי יהודי בשם אשר ובנו דוד שהפליגו מאמשטרדם לפורטוגל, ומאז יצאו לדרך נעלמו עקבותיהם ונשותיהם נותרו עגונות.

פיסת מידע באמצעות שטר חוב: כעבור עשר שנים הזדמן שטר חוב לבית הדין באמשטרדם, שאחד מהעדים החתומים עליו היה הבן האובד דוד. הדיינים נרעשו למראה פיסת החיים שהונחה בפניהם, שיש בה כדי לגלות כי דוד לא מת, ובד בבד הבינו מחתימתו, כי אביו אשר החזיר את נשמתו ליוצרה. הדבר נודע מפני שהבן חתם "דוד ב"ר אשר ז"ל". הנה כי כן, הבן בחתימת ידו הודיע כי אביו נפטר.

בית הדין ביקש להסתמך על חתימה זו כדי להתיר את אשת האב מעגינותה, אך בעל חוות יאיר (שו"ת, סימן ע"א) מיאן בכל תוקף להסכים לכך, וטענתו, כי יתכן שבמדינות רחוקות, נוהגים לכבד גם אנשים חיים בתואר ז"ל. יתכן, איפוא, כי דוד הבן, נע ונד בקהילות בלתי ידועות, בהן נהוג להצמיד לאדם חי תואר ז"ל, ולפיכך אין להסתמך על חתימתו.

החוות יאיר אף מוכיח כי כך אכן יש לנהוג, ולכנות אנשים חיים בכינוי זכר צדיק לברכה! שהנה, סוגייתנו דנה מה המקור לכך שחכמים הוסיפו "זכר צדיק לברכה" בהזכירם את שמותיהם של אנשים שראויים לשבח. הגמרא אומרת, כי למדים זאת מכך שכאשר הקב"ה הזכיר את שמו של אברהם אבינו ע"ה, הוסיף וברכו "ואברהם היה לגוי גדול עצום ורב", הרי לנו, כי עם הזכרת שם צדיק יש לברכו. הואיל ואברהם אבינו ע"ה חי באותה עת, מוכח כי גם אדם חי אפשר לברך בברכה "זכר צדיק לברכה". כדברי החוות יאיר כתב גם המהרש"א (קידושין לא/ב), לגבי הגמרא האומרת, שכאשר אדם מזכיר את שם אביו שנפטר זה למעלה מ"ב חודש, אומר "זכרונו לברכה לחיי העולם הבא". המהרש"א מוסיף, כי גם בחיי האב מצאנו שאומר הבן על אביו "זכרונו לברכה", ובמותו הוא מוסיף "לחיי העולם הבא".

להשערות של החוות יאיר יש סימוכין איתנים. בספרי קהילות ומסעות, גנוזות ותעודות, מתועד כי כך אכן נהגו במקומות שונים. הנוסע רבי יעקב ספיר מספר, כי בהגיעו לקהילות תימן נוכח, כי פעמים שהתאיירו אנשים חיים בתואר "עליו השלום", ובתחילה סבר בטעות, כי הם עושים כן כאשר ברצונם לקלל... אך לבסוף נודע לו כי לברכה כוונתם. אף רבי יעקב מסיק מכך כי אם נמצא בכתבים ישנים תואר ע"ה על אדם כלשהו, אין בכך כל עדות כי כבר לא היה חי באותה עת.

חוקרים אחרים מוסיפים, כי בארץ ישראל נהגו כן בשנים קדמוניות, וכינו את החיים בברכת ז"ל, "זכור לטוב", או "דכיר לטב". אף בבתי כנסת עתיקים בארץ, נמצאו כתובת בסגנון מסוג זה לאנשים שחיו אז (ראה בחוברת נזר התורה י"א עמ' קס"ד). [הבנה זו מיישבת תמיהות רבות בסדרי הדורות כאשר היו שחפצו לקבוע זמני הסתלקות חכמים על סמך כינויים בידי אחרים, בתואר ז"ל, מה שיצר סתירות וקושיות - ר' ראובן מרגליות במקור חסד על ספר חסידים, סימן ג].

אליהו הנביא זכור לטוב: מנהג זה, שלפי המקורות הנזכרים היה בעבר המנהג בארץ ישראל, מבאר דבר מעניין: בתלמוד הירושלמי ובמדרשי חז"ל וספרי התנאים, כגון פרקי דרבי אליעזר וכדומה, מופיע אין ספור פעמים "אליהו זכור לטוב" או "אליהו ז"ל". לעומת זאת, בתלמוד הבבלי לעולם לא נוסף תואר זה לאליהו הנביא, מלבד פעם אחת, במסכת ברכות (ג/א) במעשה שמקורו נכראה במדרש קדום (כמשמעות הרוקח סימן ס"ב).

לאור הדברים הנזכרים, מובן היטב כי מאחר שבארץ ישראל נהגו לכנות את החי בתואר ז"ל, זכרו לברכה או לטוב, כינוהו בתלמוד הירושלמי ובשאר המדרשים שסודרו ברובם בארץ ישראל

עילוי נשמת

הרב **בנימין נפחא** ז"ל

ב"ר משה ז"ל

נלב"ע י' בסיון תשמ"ח

תנצב"ה

עילוי נשמת

הר"ד **אברהם לוי** ז"ל

ב"ר זימל ז"ל

נלב"ע י' בסיון תשל"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידנו

ר' **יצחק רפפורט** ומשפחתו שיחיו

טבע מאכלים אלה מטביע גסות באדם: בהגדרת מהותו של כלל זה, קיימות שתי גישות, שיסודותן בהררי קדש. רמב"ן (שמות כב/ל) כותב, כי מאחר שהקב"ה חפץ שאנו, בניו, נהיה קדושים, הוא אסר עלינו אכילת מאכלים המטביעים גסות בנפש האדם (עיין אברבנאל וכלי יקר, ויקרא, יא/א).

החטא הוא המטמטם לבו של אדם: ואילו מהר"ל (תפארת ישראל פ"ח) כתב, כי אמנם מאכלים אלה "יש בהם מזג רע", אך אין זה טעם האיסור לאכלם. אלא, לאחר שהקב"ה אסר עלינו מאכלים מסויימים, הרי שיהודי האוכל מהם חוטא לאלוקיו, והחטא הוא המטמטם את לבו בעיקר.

העובדה שהמאכלים האסורים מטמטמים את הנפש מטבעם, באה לידי ביטוי בהלכות רבות. הרמ"א (שולחן ערוך יו"ד סימן פ"א סעיף ז) פוסק, שראוי למנוע מתינוק יהודי לינוק מנכריה, וגם מינקת יהודיה שאכלה מאכל אסור מחמת פיקוח נפש, תמנע מהנקה באותו זמן, שכן, היוצא מן הטמא פוגם בנפש הילד. הרי שהמאכלים האסורים מטמטמים את לבו של האדם, גם אם אכלם בהיתר (עיי"ש בש"ך ובט"ז).

כך עולה גם מדברי פוסקים רבים לאורך הדורות, ונציין את אחת הדוגמאות המעניינות שבהם. בעל אור זרוע פוסק (שבת סימן ק"ח הל' יולדת), כי אף על פי שאדם חייב לחלל שבת כדי להציל את נפשו, ואסור לו להחמיר על עצמו - אדם רשאי להחמיר על עצמו ולא לאכול מאכלות אסורות, כדי להציל את נשמתו מפגם! (עיי"ש שכתב כן על פי ירושלמי שביעית) שיטתו לא נפסקה להלכה, אך בוודאי שהיא עולה בקנה אחד עם האמור, כי מאכלות אלו מטמטמים את הלב, שאלמלא כן, מה טעם יהודי ימסור את נפשו על מאכל שלא יטמטמו.

טהרת הנפש על ידי ציות לדברי חכמים: מעניין לציין את דברי הר"ן (דרשות, דרוש י"א) הכותב, כי אדם שאכל מאכל שחכם הורה בו היתר בטעות, בל יחשוש שמא נפשו נפגמה, משום שכנגד זה נפשו גם נטהרה על ידי שציית לדברי חכמים, שהציות להם "הוא הדבר היותר אהוב אצלו יתברך" [וע"ש מה שהוסיף בביאור הדבר].

- "אליהו זכור לטוב" או "אליהו ז"ל". לא כן בבבל, שם לא כינו את החי בתאור כזה, ואליהו הנביא הרי עדיין חי וקיים ולפיכך לא הצמידו לשמו את התואר ז"ל (נזר התורה שם קס"ד-קס"ה, ע"ש עוד. הגילוי הנ"ל מקורו במגדים חדשים למסכת ברכות. וראה בקהלת רבה ג-טו "אליהו זכור לטוב - הוא חי וקיים").

דף לט/א עבירה מטמטמת לבו של אדם

מטמטם הלב ממאכלות אסורות

הכל יודעים כי האוכל מאכל אסור מטמא את נפשו, כדברי רבי ישמעאל בסוגייתנו ש"עבירה מטמטמת ליבו של אדם" - "אוטמת וסותמת מכל חכמה" (רש"י ד"ה מטמטמת). מאידך, מאכלים כשרים מטהרים את הנפש (מדרש. עיין תוספות עבודה זרה י"ד אמר).

בעל מסילת ישירים (פרק י"א) מדגיש, כי כל עבירה מטמטמת את לבו של האדם, אך במאכלות אסורות הטמטום רב ומורגש יותר, מפני שהמאכלות האסורות הופכים לחלק מגופו. זו הסיבה שהפסוק "ונטמתם בם", אשר ממנו דרשו חז"ל שעבירה מטמטמת לבו של אדם, נכתב בפרשת איסור אכילת שרצים (עיין יעקב, שם).

טבילה במקווה כדי להטהר מן המאכלות האסורות: רבות נכתב בספרים על חומרת אכילת מאכלות אסורות. באבות דרבי נתן (הובא בש"ה שער האותיות ח"א אות ק') מסופר על נערה שנשבתה ואכלה מאכלות אסורות, וכשנפדתה **הטבילה** כדי לטהרה מהאיסורים. על אנטונינוס נאמר במדרש (ראה תוספות, עבודה זרה שם), שהתגייר מפני שניק מאמו של רבי הקדוש. "השומר עצמו ממאכלות אסורות, גובר בו הרצון להתקרב לקב"ה", כותב בעל אור החיים (ויקרא יח/ב). במדרש תנחומא (וירא לה) נאמר: "הניקה בנים שרה - כל אלו שינקו משרה כולם נתגיירו". הרמב"ם (ראה דגל מחנה אפרים פר' עקב) כתב לקבוצה בעלת ספקות באמונה: "בצעירותכם אכלתם מאכלות אסורות, וזה גרם לכם לספיקות באמונה". בעל פרי חדש (י"ד סי' פ"א ס"ק כ"ו) כותב: "נערים עזי פנים שלא מקבלים מוסר, מפני שאינם נזהרים במאכלות אסורות".

מאירים את מסכת יומא

הגמרא המושלמת המחבת את הש"ס על לומדיה

לראשונה: מוצא מנוקד מפוסק נתן השק ללימוד

• ניסח הגמרא והמפרשים מוגה ומתוקן כמיטב המסורת של מהדורת הש"ס של 'עוז והדר' • הגמרא, הרש"י והתוספות מנוקדים ומפוסקים בדיוק ובשלמות • רקע מיוחד להקלת הקריאה ולמניעת כאבי עיניים

• בתוספת משניות בגליון הדף להשלמת לימוד הש"ס • בסוף הכרך נוסף ביאור למשניות - 'מאורות המשנה' • להשלמת הלימוד בהלכה למעשה צורף החיבור הנפלא 'מאורות ההלכה' • הדגשות בתחילת ענין בתוספת.

מאורות הדף היומי

מוקד ישיר לגמרות "דף היומי": 02-804-3333